

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av bedömning och be-
tygsättning vid den kommunala grundskolan
Centralskolan i Pajala kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Centralskolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av bedömning och betygssättning i grund- och gymnasieskolan under hösten 2013¹. Granskningen vid Centralskolan i Pajala kommun ingår i detta projekt.

Centralskolan besöktes den 10-12 september 2013. Ansvariga inspektörer har undervisningsråden Ingrid Åsgård och Marita Bergman varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av bedömning och betygssättning i grund- och gymnasieskolan genomförs i totalt 14 kommunala skolor och 9 fristående skolor. Dessa har valts bland skolor som ingår i omrätningsomgång fyra (Skolinspektionens omräkning av nationella prov gjordes 2012 för fjärde gången). De 32 grundskolor och 14 gymnasieskolor med störst avvikelse mellan provbetyg och slutbetyg (i något av ämnena engelska, matematik eller svenska) har utgjort ett första urval. Bland dessa har sedan de 16 grundskolor och sju gymnasieskolor valts som har störst avvikelse i omräkningen.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Den enskilda verksamhetsrapporten kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

¹ För information om Skolinspektionens kvalitetsgranskningar, se www.skolinspektionen.se

Bakgrundsuppgifter om Centralskolan

Allmänt om skolan

Centralskolan är en grundskola med cirka 200 elever i årskurserna 4-9. I årskurs 9 går 39 elever fördelade på 2 klasser.

Skolan leds av en rektor som har det övergripande ansvaret för såväl enheten årskurs 4-6 som för enheten 7-9. Lärarna är organiserade i årskursarbetslag. Var tredje vecka träffas lärarna i ämneskonferenser.

Betygsstatistik för skolan

Enligt nationell betygsstatistik för vårterminen 2013 nådde 100 procent av eleverna i årskurs 9 kunskapskraven i engelska, 97,7 procent kunskapskraven i matematik samt 100 procent kunskapskraven i svenska/svenska som andra språk.

Nationell statistik över skolans resultat i jämförelse med riket för tidigare år framgår av nedanstående tabell:

År	Engelska		Matematik		Svenska/Svenska som andraspråk		Nått målen i alla ämnen	
	Central-skolan	Riket	Central-skolan	Riket	Central-skolan	Riket	Central-skolan	Riket
2013	100	94,1	97,7	92,2	100	96,8/73,2	95,5	77,0
2012	95,0	93,7	100	91,2	100	97,1/74,1	92,7	77,4
2011	95,7	93,9	100	91,4	100	97,1/74,3	87,2	77,3
2010	86,1	93,8	100	92,1	100	96,5/73,3	80,6	76,6
2009	93,9	94,0	100	92,6	95,9	96,8/74,5	85,7	77,0
2008	100	94,3	100	92,6	100	96,5/77,7	86,5	76,6

Andel elever som nått målen/kunskapskraven i engelska, matematik respektive svenska/svenska som andra språk samt andelen elever som nått målen i samtliga ämnen vid Centralskolan i jämförelse med motsvarande andel i riket. (Källa: Skolverket)

De senaste sex åren har som framgår andelen elever som nått kunskapskraven i engelska varit som lägst 86,1 procent och som högst 100 procent. I matematik har andelen varit som lägst 97,7 procent och som högst 100 procent. I svenska som lägst 95,9 procent och som högst 100 procent.

Andelen elever vid skolenheten som nådde kunskapskraven i alla ämnen 2013 var 95,5 procent och i riket 77 procent. Det genomsnittliga meritvärdet vid skolan var 228,8 och i riket 212,8 år 2013.

Jämförelse betyg – nationella prov

Enligt skolenhetens sammanställning av resultat på nationella prov för aktuella ämnen vårterminen 2013 når 95,6 procent av eleverna ett godkänt provresultat i engelska, 88,6 procent i matematik och 97,5 procent i svenska alternativt svenska som andraspråk.

Nationell statistik över andelen elever med lägre respektive högre slutbetyg i förhållande till resultat på nationella prov i jämförelse med riket för tidigare år framgår av nedanstående tabell:

År/Ämne	Engelska				Matematik				Svenska				Svenska som andra språk			
	Central-skolan		Riket		Central-skolan		Riket		Central-skolan		Riket		Central-skolan		Riket	
	Lä	Hö	Lä	Hö	Lä	Hö	Lä	Hö	Lä	Hö	Lä	Hö	Lä	Hö	Lä	Hö
2012	2,5	17,5	6,1	7,8	0,0	75,0	0,7	25,6	7,5	22,5	6,0	14,6	-	-	4,9	18,7
2011	0,0	13,0	8,0	7,1	0,0	18,2	1,0	27,4	4,7	48,8	6,4	15,9	-	-	4,5	20,4
2010	13,9	13,9	6,5	9,2	0,0	47,8	1,0	26,4	3,1	18,8	3,1	22,9	-	-	2,4	28,7
2009	2,3	29,5	5,8	10,9	6,3	39,6	1,6	21,1	0,0	30,0	4,5	18,3	-	-	3,2	24,8
2008	10,8	2,7	7,2	8,7	2,7	18,9	1,6	24,4	8,6	17,1	6,0	15,2	-	-	4,1	21,6

Andel elever med lägre respektive högre slutbetyg årskurs 9 i förhållande till resultat på nationella prov vid Centralskolan i jämförelse med motsvarande andelar i riket. (Källa: Skolverket)

De senaste fem åren har andelen elever som fått samma provbetyg och slutbetyg varierat mellan 25,0 och 87,0 procent. För de elever som fått olika provbetyg och slutbetyg finns en tydlig tendens, högre slutbetyg än resultat på nationella prov dominerar. Detta gäller alla ämnen, men främst i matematik. I matematik har mellan 25,0 och 81,8 procent av eleverna fått samma provbetyg och slutbetyg de senaste fem åren. I svenska har mellan 46,5 och 78,1 procent av eleverna fått samma provbetyg och slutbetyg de senaste fem åren. I engelska har mellan 68,2 och 87,0 procent av eleverna fått samma provbetyg och slutbetyg de senaste fem åren.

Skolinspektionens omrättning

Centralskolan har ingått i det urval skolor av vilka Skolinspektionen omrättat nationella prov. I Centralskolans fall är det nationellt prov i matematik för årskurs 9 som omrättats. Omrättningsresultat i relation till den ursprungliga rättningen redovisas på delprovsnivå. För att ta del av Skolinspektionens omrättning se:

<http://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Central-rattning-av-nationella-prov/>

För information om Skolinspektionens omrättning se slutet av denna rapport.

Resultat

1. Beslutar lärare om betyg med utgångspunkt i de krav som anges i styrdokumentet?

1.1 Använder läraren kontinuerligt formativ bedömning² för att stärka elevernas kunskapsutveckling?

Här undersöks om lärarna informerar eleverna om de grunder som tillämpas vid bedömning och betygssättning. Vidare undersöks om lärarna planerar för och genomför kontinuerliga bedömningar av elevernas kunskaper. Om lärarna samtalar med eleverna kring deras kunskapsutveckling och hur de kan påverka sin kunskapsutveckling undersöks också.

I skollag och läroplan finns bestämmelser om hur eleverna och deras vårdnadshavare ska informeras om elevens kunskapsutveckling. Bestämmelserna anger det minimum av tillfällen då eleverna ska ges information.

Av Skolverkets allmänna råd framgår att läraren för egen del redan i planeringen av undervisningen bör identifiera vilka delar av kunskapskraven som bedömningen ska utgå från i det aktuella ämnesområdet och avgöra hur eleverna ska få visa sina kunskaper. Lärarna bör också kontinuerligt ge återkoppling på elevernas arbete och tydliggöra vad som behöver utvecklas vidare.

Av forskning och erfarenhet framgår bland annat att eleverna behöver förstå syftet med undervisningen, känna sig delaktiga i syftet och hur bedömningar görs. Det är gynnsamt att på olika sätt göra eleverna förtrogna med bedömningspraxis genom att låta eleverna bedöma egna och andras arbete. Att eleverna bedömer egna och andras arbeten kan också bidra till att eleverna blir mer förtrogna med hur uppgifter lösts med olika kvalitet.

² "En bedömningsprocess som kännetecknas av att målen för undervisningen tydliggörs, att information söks om var eleven befinner sig i förhållande till målen och att återkoppling ges som talar om hur eleven ska komma vidare mot målen." Skolverkets stödmaterial 2011 "Kunskapsbedömning i skolan", sid 16.

Allmänt

För lärarnas arbete med att planera undervisningen, genomföra den och bedöma resultaten har man på Centralskolan bestämt att det ska skrivas så kallade pedagogiska planeringar inför varje nytt arbetsområde. I dessa ska det tydligt framgå syfte och mål, centralt innehåll, arbetssätt och hur bedömning kommer att ske. Slutligen anges kunskapskraven för olika betygssteg. I intervjuer nämner både lärare och elever de pedagogiska planeringarna som viktiga underlag när det gäller att presentera och tydliggöra kunskapskraven och bedömningen. I intervjuer med elever har emellertid elever med goda resultat lättare att beskriva vad kraven i praktiken innebär, än elever med lägre betyg.

Alla intervjuade elever berättar om skillnader mellan lärare när det gäller huruvida lärarna ger kontinuerlig återkoppling av elevernas prestationer och möjligheter att utvecklas. Skriftliga kommentarer vid inlämningsuppgifter nämns som den vanligaste formen för återkoppling. I dessa skriver lärarna vad eleven kan tänka på för att nå bättre resultat. Goda exempel på muntlig återkoppling framhålls främst i SO och matematik. En elev uttrycker det som *"I SO kan man oftare få feedback. Men de flesta lärare svarar ju om man frågar. Om det går riktigt dåligt då kommer de och säger vad man måste förbättra."* Den SO-lärare som eleverna nämner framhåller fördelen med att ha eleverna i tre år *"Eleven måste ju få öva innan han/hon bedöms och genom att titta på vad de har gjort tidigare kan de se sin egen utveckling"*.

Flertalet lärare uppger att det är svårt att hinna med att ge alla elever individuell återkoppling under pågående termin.

En gång per termin genomförs utvecklingssamtal, då elevens mentor, eleven och vårdnadshavare träffas och pratar om elevens kunskapsutveckling. Inför dessa samtal sammanställs skriftliga omdömen i alla ämnen. Dessa tillsammans med en framtätsyftande plan som upprättas vid samtalet utgör elevens individuella utvecklingsplan (IUP). Centralskolan har en gemensam mall för IUP. Vid dokumentstudier av ett antal IUP:er framkommer att innehållet i de skriftliga omdömena och de framtätsyftande åtgärderna, skiljer sig mellan ämne och lärare. I flera ämnen är kommentaren *"I dagsläget når du målen"* vanlig. I några ämnen anger läraren vilket betyg eleven ligger på just nu. I den framtätsyftande delen, men även i omdömena, hänvisas ofta till centralt innehåll, vilka områden man har jobbat med hittills och vad man ska jobba med framöver. Få IUP:er fokuserar på de förmågor som uttrycks i kunskapskraven och hur eleven kan tänka/arbota för att utvecklas. Både lärare och elever menar att det ämne som mentorn själv undervisar i behandlas mer utförligt under samtalet. Eleverna uppfattar att de ofta får uppmaningar att göra saker. Träna på engelska hemma är ett exempel, liksom att ta större ansvar för läxor.

Elever med högre betyg har lättare att ge exempel på hur lärarna arbetar med kontinuerlig återkoppling (formativ bedömning). I SO berättar dock även elever med lägre betyg hur läraren ger dem bra respons under arbetets gång.

Formativ bedömning är ett utvecklingsområde, enligt rektorn. I det sammanhanget lyfter rektorn betydelsen av ett kommungemensamt matematikprojekt. *"Mattelyftet³ bidrar till ett utvecklande av vår undervisning, men lärarna har kommit olika långt vad beträffar formativ bedömning."*

Engelska

I de pedagogiska planeringar som skrivs inför varje nytt arbetsområde finns kunskapskraven tydlig beskrivna, något som såväl lärare som elever beskriver. Vid intervju beskriver en elev hur de informeras *"Vi får pedagogiska planeringar. De är svåra att förstå ibland. Ibland visas de i hela klassen och läraren förklarar. Det står vilka mål eleverna ska nå och vilka kriterier som gäller. Förstår man inte får man fråga."* En annan elev säger *"På en sida beskrivs krav för de olika betygen, till exempel för A ska detta ska vara med."* Och ytterligare en elev anser att *"Det är osäkert att veta vad läraren kräver. Jag blev förvånad över betyget i årskurs 8, fick ingen förklaring."*

Intervjuade lärare och elever berättar att skriftliga kommentarer från läraren vid skriftliga inlämningsuppgifter är den vanligaste formen av individuell återkoppling i utvecklingssyfte. En elev berättar *"Hon brukar skriva kommentarer om vad jag ska tänka på till nästa gång."* Läraren ger vid intervjun exempel på hur hon, när eleverna väljer skönlitterär bok, kan ge råd *"Jag ser vilka böcker eleverna väljer, då försöker jag ge förslag på lite högre nivå."*

I engelska förekommer regelbundna läxförhör på exempelvis glosor. Många elever uppfattar att resultatet på dessa förhör betyder mycket för lärarens bedömning. Flertalet intervjuade elever menar att det inte förekommer personliga samtal under terminens gång. *"Jag får väl prata med läraren om jag vill satsa på högre betyg."* *"Läraren kommer inte till eleven."* *"Ingen talar om vad man behöver förbättra, man jobbar på som vanligt."* Men flera elever uppfattar dock att läraren kommenterar om det inte går så bra. Då kan man få uppmaningar av typen *"Tänk på detta... Prata engelska hemma."*

Matematik

Inför varje område förklaras kunskapskraven. Under undervisningens gång påpekar läraren vilka förmågor som tränas. Detta görs dagligen, enligt intervjuade lärare. Även eleverna berättar om hur kunskapskraven presenteras och tydliggörs. *"Vi brukar få ett papper med vad vi ska nå och hur man kan visa – både*

³ Ett kommungemensamt utvecklingsprojekt i matematik med stöd av Skolverket.

kunskapskrav och exempel på lösningar." När det gäller att ge kontinuerlig återkoppling menar intervjuad lärare att det är svårt att ge individuell feedback när man har många elever. Men framhåller vikten av att betyget inte ska komma som en överraskning.

Eleverna uppfattar att de får hjälp med hur de kan tänka och göra under lektionerna, särskilt när de har svårigheter. I elevintervjuerna ges svar som *"Ibland kommer han själv när han ser att man sitter fast på ett tal."* *"När man ber om hjälp, hör han hur man tänker"*. *"Läraren förklarar hur jag kan utvecklas, ger kommentarer. Han är bra."* Intervjuad lärare uttrycker det som; *"Formativ bedömning är en utmaning, det skapar motivation hos eleverna."* När det gäller möjligheter till självbedömning uppger eleverna att de i den pedagogiska planeringen får ange vad de redan kan.

Svenska

Även i svenska framhålls de pedagogiska planeringarna när det gäller att presentera kunskapskraven av såväl lärare som elever. *"I engelska och svenska förklarar hon och så skriver hon på tavlan, det får stå kvar. Hon gav oss papper på vad vi ska göra."*

När det gäller formativ bedömning berättar intervjuad lärare i svenska om hur hon brukar sitta och prata med enskilda elever, när kamraterna jobbar själva. Mest strukturerad återkoppling ges vid skriftliga inlämningsuppgifter då läraren skriver kommentarer kring det som eleven bör utveckla. Men läraren har funderat mycket på det här med kommentarer på texter *"Hur vet jag att eleven har utvecklats och har med sig mina kommentarer till nästa gång"*. Läraren ger exempel på hur hon ger förslag i syfte att utveckla ett arbete när enskilda elever kommer fram till henne och när hon går runt i klassen. Men också hur hon kan, utanför klassrummet, ge hjälp och råd för ett högre betyg. Intervjuade elever har olika uppfattning om i vilken omfattning och grad de får återkoppling. *"Läraren pratar med hela klassen och med var och en om vad man kan jobba med."* *"Läraren ger inte råd om hur man kan utvecklas i undervisningen. Jag måste själv ta initiativ."* *"Läraren berömmar lite då och då, men det är inte självklart."* *"Läraren bryr sig inte så mycket, säger man att man vill göra ett E-arbete, så accepterar läraren detta."*

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Centralskolan behöver försäkra sig om att elever med svårigheter i skolarbetet verkligen förstår vad kunskapskraven innebär. Skolan behöver även se till att samtliga elever får tillgång till det stöd i sin kunskapsutveckling som en kontinuerlig formativ bedömning innebär. Därmed skulle elevernas möjlighet att höja sina betygsre-

sultat ökas. Skolans gemensamma rutiner kring pedagogiska planeringar, bedöms vara en god förutsättning för fortsatt utveckling av arbetet med att tydliggöra de grunder som tillämpas vid bedömning och betygssättning.

1.2 Är kunskapskraven styrande för lärarens bedömning?

Här undersöks hur läraren/skolan arbetar för att lärarens bedömning och betygssättning ska uttrycka i vad mån den enskilde eleven har uppnått de nationella kunskapskrav som finns i engelska, matematik respektive svenska och tar utgångspunkt i de ämnesspecifika kunskapskrav som finns för olika betygsteg. Här undersöks också om lärarna samverkar och sambedömer elevarbeten för att öka följsamheten till kunskapskraven och därmed likvärdigheten i bedömning och betygssättning.

Av läroplanen framgår att läraren vid betygssättningen ska utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven.

Av forskning och erfarenhet framkommer att samverkan mellan lärare och att lärare sambedömer elevers arbeten förbättrar förutsättningarna för att bedömningen och betygssättningen ska bli likvärdig.

Allmänt

Alla intervjuade lärare visar att de är väl insatta i betygssystemet med ämnesspecifika kunskapskrav kring förmågor och de värdeord som anger nivåer. De utarbetar pedagogiska planeringar för olika arbetsområden/moment där kunskapskraven anges. Uppgifter och aktiviteter som anges i dessa planeringar har en tydlig anknytning till kunskapskraven. Rektorn tar in de pedagogiska planeringarna då och då för att följa upp att så är fallet. Dock framkommer det, i intervjuer med elever, att det är stor skillnad på hur olika elever uppfattar vad som ligger till grund för lärarnas bedömning. Elever med de lägre betygen har inte så stor kännedom, medan eleverna med höga betyg är väl medvetna och om de inte får information går de till respektive lärare och kräver svar.

Alla lärare redogör för hur de arbetar med att försöka konkretisera kunskapskraven för eleverna. De tycker samstämmigt att det är svårt att förklara värdeorden (nivåerna). Lärarna har diskuterat behovet av att upprätta en bank av konkreta elevexempel för att konkretisera kunskapsnivåerna, men det arbetet har inte kommit igång än.

Samtliga elever berättar om att lärarna presenterar kunskapskraven i början av terminen/arbetsområdet. Få elever har emellertid varit med om att lärarna använt elevexempel som visar olika nivåer.

Lärarna har haft gemensamma studiedagar kring bedömning och betyg och rektorn frigör tid för samrättning och sambedömning av nationella prov. Dock deltar inte alla lärare i samrättningen. I SO har lärarna sambedömt samtliga prov.

Engelska

I den verksamhetsredogörelse som rektorn inkommit med till Skolinspektionen beskrivs att de tre lärare som undervisar i engelska och i engelska som språkval i årskurs 7-9 samarbetar i arbetet med att tolka läro- och kursplan för att främja en likvärdighet i undervisningen och bedömningen för samtliga elever. Lärarna har, enligt rektorn, också samarbetat i utformningen av undervisningen och i samtal vid osäkerhet vid bedömning.

Intervjuad lärare hänvisar till de pedagogiska planeringarna när det gäller att tydliggöra för eleverna hur de kommer att bli bedömda. Läraren ser behov av mer samverkan när det gäller bedömning, gärna med andra kommuner *"som vi gjorde förr, men inte i år. Jag önskar mer tid för sådant."* I engelska har man vid skolan hittills endast sambedömt vid tveksamma fall.

Matematik

Intervjuad lärare beskriver hur han arbetar för att tydliggöra hur elevernas arbete kommer att bedömas. *"Fokus läggs på värdeorden. Eleverna får se exempel på de olika kvaliteterna. Jag använder värdeorden regelbundet i undervisningen. Målet är att eleverna ska koppla värdeorden till en viss kvalitet"*. En elev uttrycker det som *"Jag tror att det är hur mycket man kan, för A ska man ha mycket goda kunskaper och för C goda kunskaper..., om man inte förstår berättar han på ett annat sätt"*.

När det gäller samrättning och sambedömning av nationella prov har det varierat år från år. Det är besvärligt när man är ensam lärare som undervisar i årskursen, menar läraren men *"Jag kommer att kräva det nästa år."*

Svenska

Intervjuad lärare i svenska beskriver svårigheterna med att på ett tydligt sätt förklara för eleverna vad som kommer att bedömas. *"Man måste verkligen själv tänka till först"*. När det gäller att samverka kring bedömning exempelvis när det gäller nationella prov beskriver läraren att alla svensklärare är med och bedömer gränsfall, när någon kollega ber om hjälp. *"Riktlinjerna finns ju, sedan rättar var och en sina egna prov. Jag söker sambedömning när jag är osäker."* När det

gäller nationella prov är alla med och tittar på gränsfall." "När elever är missnöjda får en annan lärare titta på och bedöma uppgiften."

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolans lärare är förtrogna med kunskapskraven och att dessa är styrande för bedömning och betygssättning. Dock bedömer Skolinspektionen att samverkan och sambedömning behöver utvecklas för att öka likvärdigheten vid bedömningar och betygssättning.

1.3 Nyttjar läraren vid betygssättningen all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kunskapskraven och gör en allsidig bedömning av dessa kunskaper?

Här undersöks om läraren vid bedömning och betygssättning nyttjar all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kunskapskraven. Bland annat om lärarna använder sig av ändamålsenliga bedömningsformer som ger eleverna goda möjligheter att visa sina kunskaper på olika sätt. Här undersöks också hur nationella prov används för att bedöma elevernas kunskaper i förhållande till kunskapskraven och som stöd för betygssättningen.

Av skolförordningen framgår att nationella prov ska användas som stöd för betygssättningen i grundskolan.

För att öka den tillgängliga informationen om elevers kunskaper i förhållande till kunskapskraven kan bedömningstillfällen vara av olika slag, till exempel praktiska arbetssituationer, klassrumsdiskussioner, rollspel, laborationer och prov. Varierade bedömningsformer är ett sätt att minska felkällors påverkan på bedömningar.

Allmänt

Prov, skriftliga inlämningsuppgifter och skriftliga läxförhör, tror elever som intervjuats, har störst betydelse för vilket betyg man får, men de antar att lärarna även tittar på hur de jobbar under lektionerna. Flertalet elever menar att så kallade summativa eller kvantitativa bedömningar förekommer. *"Har man inte höga betyg på alla prov, kan man inte få de högsta betygen"*. Även vissa lärare säger sig ha svårt att bortse från *"tidiga prov"*.

Flertalet intervjuade lärare menar att man försöker att variera formerna för hur eleverna ska redovisa sina kunskaper, men att de skriftliga formerna överväger.

För att få eleverna att våga redovisa muntligt har man försökt se till att möjligheter finns att redovisa i par eller grupp eller att eleven enskilt får redovisa för läraren. Både i lärarintervjuer och i elevintervjuer framkommer att många elever upplever obehag när de ska tala inför klassen.

I intervjun med rektorn framkommer att hon anser att det är för lite variation när det gäller hur eleverna får visa sina kunskaper på olika sätt. *"Svårast är det tydligen med de elever som inte når målen; dessa får lämna in uppgifter av typen "more of the same". Lärarna måste tänka annorlunda och ge eleverna andra möjligheter att visa sina kunskaper."*

Nationella prov ses som ett stöd i bedömningen, men är inte enligt lärarna avgörande för slutbetyg. Detta synsätt är något som också tydligt framgår av den jämförelse som görs i tabellen ovan; *Jämförelse betyg – nationella prov.*

Engelska

Intervjuad lärare beskriver att eleverna bedöms på såväl skriftliga som muntliga presentationer, vilket flertalet elever också uppger. Intervjuade elever uppfattar att de skriftliga läxförhör en gång i veckan är viktiga för betyget. En elev uttrycker sig kortfattat med att man blir bedömd på *"hur man skriver och pratar"*. Och en annan elev är osäker på hur man bedöms eftersom många har fått samma betyg; *"Läraren kanske väger in hur seriös man är."*

Matematik

Intervjuad lärare beskriver hur elevernas kunskaper prövas genom diagnoser och prov men även muntligt. Om man inte klarar provet har man en vecka på sig att göra omprov. Elever beskriver; *"Man jobbar bara ur boken sedan har vi prov."* men också *"Läraren tittar på hur man sköter sina läxor och hur man jobbar på lektionerna, då går han runt och lyssnar."* Eleverna beskriver hur de redovisat muntligt *"Vi fick lösa uppgifter genom att förklara för en kompis."*

Svenska

I svenska förekommer både skriftliga och muntliga redovisningsformer. Vanligast är de skriftliga. När det gäller muntliga redovisningar görs de ofta i mindre grupp. Intervjuad lärare upplever att många elever är blyga och tycker att det är svårt att tala inför många. När det gäller prov menar läraren att det kan förekomma exempelvis när det gäller grammatik, men säger: *"Jag är inte den största vännen av prov och elever som inte klarar proven får göra omprov."*

Intervjuade elever medger att det inte förekommer så många prov, men att skriftliga inlämningsuppgifter är vanligt. Muntliga redovisningar uppfattar några elever som *"Det är väl när hon ställer frågor och man kan svara på frågorna."*

Om man vill ha högre betyg på en muntlig presentation "*måste den ske inför hela gruppen*", tror en elev.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Centralskolan behöver utveckla mer allsidiga bedömningsunderlag så att inte skriftliga inlämningsuppgifter och prov dominerar. Vidare behöver skolan utveckla samrättning och sambedömning av nationella prov så att det blir en rutin för samtliga ämnen. Detta för att säkra likvärdigheten i bedömningen av nationella prov som ju är ett viktigt underlag i betygssättningen. Det faktum att slutbetygen i många år varit högre än provbetygen behöver analyseras ytterligare.

1.4 Hur arbetar läraren för att eleverna ska känna förtroende för bedömning och betygssättning?

Här undersöks hur lärarna arbetar för att eleverna ska känna förtroende för bedömning och betygssättning. Detta kan bland annat ske genom att låta varje elev få tillfälle att utveckla förmågan att bedöma egna och andras resultat. Här undersöks också hur lärarna kan förklara för eleverna syftet med de aktiviteter som sker, vilka kunskaper eleverna ska ges möjlighet att utveckla samt på vilket sätt de ska få visa sina kunskaper.

Enligt läroplanen är skolans mål att varje elev utvecklar förmågan att bedöma sina och andras resultat. Skollagen anger att barn och elever ska ges inflytande och kunna påverka utbildningen. Enligt Skolverkets allmänna råd bör lärare se till att eleverna förstår syftet med undervisningen och vilka kunskaper de ska ges möjlighet att utveckla samt hur de ska få visa sina kunskaper. Vidare anges att lärarna ska använda sig av effektiva rutiner och former för dokumentation som väl återspeglar elevernas kunskaper och ger grund för kommunikation av bedömning med elever samt inte innehåller integritetskänsliga uppgifter. Forskning och erfarenhet visar att elevernas förståelse av bedömning ökar om lärarna arbetar med kamratbedömning. Om lärarna använder strukturerade metoder för att försäkra sig om att eleverna uppfattar undervisningens syfte och de uppgifter de ska genomföra ökar elevernas möjligheter att tillägna sig kunskap.

Allmänt

Flertalet intervjuade elever uttrycker förtroende för lärarnas sätt att bedöma och betygssätta och de uppfattar betygen som rättvisa. Ett fåtal elever har frågat lärare varför de har fått ett visst betyg och då har läraren förklarat. Eleverna

har oftast accepterat förklaringen. I något fall har diskussionen lett till att lärare har ändrat sin bedömning.

När det gäller att förklara syftet för eleverna med de aktiviteter som sker och vilka kunskaper eleverna ska ges möjlighet att utveckla medger några lärare att de ibland haft svårt att själva förstå sambandet mellan syfte, centralt innehåll och kunskapskrav. *"Hur svårt är det då inte att få eleverna att förstå dessa begrepp?"* En fördel ser man emellertid i att det är liknande eller samma förmågor som ska utvecklas i olika ämnen, till exempel de som handlar om att göra analyser och se konsekvenser.

I gruppintervjun med lärarna tas de stora skillnader som finns i de skriftliga omdömena upp. Några lärare menar att elever och vårdnadshavare nöjer sig med om omdömena tydligt anger vilket betyg eleven ligger på. I årskurs 7 hade läraren i svenska, som idag undervisar i årskurs 9, ambitionen att visa vad svenskan innebär, förtydliga för föräldrarna, men fick höra *"Du skriver för mycket"*.

Trots att det i läroplanen (Lgr 11) anger att skolans mål är att varje elev utvecklar ett allt större ansvar för sina studier, och utvecklar förmågan att själv bedöma sina resultat och ställa egen och andras bedömning i relation till de egna arbetsprestationerna och förutsättningarna, ges få exempel på att detta görs på Centralskolan. Skolan har inga gemensamma rutiner eller modeller för själv- och kamratbedömning. I den dokumentation som skickat in till Skolinspektionen ges dock exempel på hur enskilda lärare genomfört sådana i undervisningen. Det är mest i arbetslag 8 som man diskuterat frågan, enligt intervjuade lärare.

Några elever menar att eftersom det inte finns några elevexempel att jämföra sina egna prestationer med, är det svårt för dem att själva bedöma sina arbeten, men att de litar på lärarna.

Ändamålsenligheten i de bedömnings- och dokumentationsformer som används har i några fall utvärderats, exempelvis IUP:ernas utformning.

Flertalet intervjuade lärare och elever uppger att det genomförs betygssamtal, innan eleverna får betygen.

Engelska

Ingen av de intervjuade eleverna kan påminna sig att de fått göra någon självbedömning eller kamratbedömning. Flertalet elever tycker att betygen är rättvisa och att läraren vid betygssamtal har motiverat betyget. En elev som inte var nöjd med sitt betyg menar dock att någon bra förklaring inte gavs. *"Ibland ger de dåliga förklaringar, då vill man inte fråga igen."*

Matematik

Intervjuad lärare tror nog att elevernas syn på kunskapsprövning antagligen kretsar kring prov. *"Eleverna glömmar lätt allt som sagts och skrivits om kunskapskraven, ännu mer tydlighet krävs."* Det händer att elever ifrågasätter sina betyg, men *"vanligast är det elever som har lätt för sig och de som har svårigheter som gör det"*. En typ av självvärdering som både lärare och elever berättar om är det moment där eleven ska ange vad de redan kan, inför ett nytt arbetsområde. Kamratvärdering förekommer inte enligt eleverna, men en elev undrar om det kan vara så enkelt som *"Det är många som brukar fråga mig..."*

Svenska

Intervjuad lärare i svenska berättar att det händer att elever jämför med varandra och att de kan vara besvikna på sina betyg. Läraren har dock inga strategier för att undvika detta, men menar samtidigt att det är högt i tak och att eleverna vågar säga ifrån om de inte tycker att det är rättvist *"Men det händer inte ofta."*

I kursplanen i svenska under *Läsa och skriva* anges: *Hur man ger och tar emot respons på texter*. Själv- eller kamratvärdering förekommer dock inte, enligt de intervjuade eleverna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att med få undantag, bland de elever som deltagit i granskningen vid Centralskolan, har eleverna förtroende för den bedömning och betygssättning som görs. Skolan behöver dock försäkra sig om att elever med svårigheter i skolarbetet verkligen förstår vad kunskapskraven innebär, så att deras förtroende för betygssättningen, bygger på kunskap om vad som bedöms (se även avsnitt 1.1). Skolan skulle också kunna komma längre när det gäller elevernas förståelse av bedömning genom att arbeta med metoder för att synliggöra kvaliteter i elevernas kunskaper, till exempel genom att utvidga arbetet med kamratbedömningar och självbedömningar.

2 Skapar rektorn förutsättningar för kunskapsbedömning och betygssättning enligt styrdokumentet?

2.1 Hur ger rektorn stöd till enskilda lärare och stödjer lärares samarbete om bedömning och betygssättning?

Här undersöks hur rektorn arbetar för att stödja lärarna i deras arbete med att bedöma elevernas kunskaper samt hur rektorn tar ansvar för att betyg sätts enligt bestämmelserna.

Enligt läroplanen har rektorn ett särskilt ansvar för att personalen får relevant kompetensutveckling. Skolverkets allmänna råd anger att lärare tillsammans regelbundet bör analysera och diskutera hur olika elevprestationer bedöms i förhållande till kunskapskraven. Rektorn bör stödja lärarna i detta arbete genom att tillsammans med dem utveckla gemensamma former och rutiner för att utvärdera elevernas kunskaper. Vidare bör rektorn skapa förutsättningar för och stödja lärarna i arbetet med att utveckla effektiva former och rutiner för dokumentation.

Granskningen visar att rektorn är väl insatt i kursplanerna och betygssystemets konstruktion och hon har lagt ner mycket arbete på att få lärarna att skriva pedagogiska planeringar (gemensam mall) samt pekat på vikten av att krav och bedömning ska framgå av dessa. *"I min handledning av lärarna diskuterar vi deras tolkningar genom att följa arbetet med pedagogiska planeringar, utvärderingar av arbetet, skrivande av omdömen och i betygssättningen."*

Rektorn ger lärarna tid (sätter in vikarier) för samrättning och sambedömning av nationella prov. Det är emellertid olika hur lärarna har utnyttjat detta. Rektorn beskriver också att man sedan lång tid tillbaka samarbetar med ämneslärare i andra grundskolor i kommunen, men att man under våren 2013 inte hann med detta. Rektorn ser det pågående kommungemensamma matematikprojektet, med utbildning för lärare som undervisar i årskurserna 4-9, som ett bra tillfälle att koppla planering, genomförande och betygssättning.

Lärarna ger på olika sätt uttryck för att rektorn är mycket engagerad i hur undervisningen genomförs och hur bedömningar görs. En hög arbetsbelastning under förra läsåret har dock, enligt lärarna, begränsat rektorns möjligheter att följa processerna på nära håll tillräckligt ofta. Rektorn är dock alltid tillgänglig om lärare känner sig osäkra och behöver handledning.

Rektorn menar att hon har pekat på vikten av tydlighet i IUP:erna. Rektorn har förhindrat krysslösningar och skolan har utarbetat en blankett som även har

utvärderats. Rektorn förklarar IUP:ernas olikheter med *"Omdömet ska innehålla de moment som eleverna har arbetat med, bedömning och vad eleven behöver utveckla. Det är emellertid olika människor som skriver och de uttrycker sig olika"*. Enligt rektorn har det varit svårast att tydliggöra den formativa bedömningen i IUP:erna. Skolan har bestämt att omdömet ska vara en sida, beskrivning vad eleven har uppnått och inte omdömen om elevens person. Rektorn efterfrågar en bättre statlig styrning gällande utformning och innehåll i IUP:erna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn i Centralskolan är väl insatt i de nationella bestämmelser som finns gällande bedömning och betygssättning. Hon ser till att förutsättningar finns för samarbete mellan lärarna när det gäller bedömning och betygssättning. Rektorn stödjer aktivt arbetet med att utveckla och ta fram effektiva rutiner och former för dokumentation.

2.2 Hur arbetar skolan i sitt kvalitetsarbete med frågor rörande bedömning och betygssättning?

Här undersöks hur rektorn tar ansvar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till nationella mål och om lärarna systematiskt och kontinuerligt utvärderar i vilken mån de bedömnings- och dokumentationsformer som används är ändamålsenliga.

Enligt skollagen ska kvalitetsarbete på enhetsnivå genomföras under medverkan av lärare, övrig personal och elever. Rektorn ansvarar enligt läroplanen för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Enligt Skolverkets allmänna råd bör rektorn tillsammans med lärarna systematiskt och kontinuerligt följa upp och utvärdera de rutiner och former för dokumentation som används så att de är effektiva och ändamålsenliga för ett systematiskt kvalitetsarbete. Rektorn bör skapa rutiner för hur kvalitetsarbetet ska bedrivas på enheten.

Enligt Skolverkets stödmaterial "Kunskapsbedömning i skolan" kan den information som läraren samlar in för att bedöma elevernas kunskaper, i syfte att kunna ge god återkoppling (formativ bedömning), även tjäna till att utveckla undervisningen.

I Centralskolans kvalitetsarbete följs elevernas resultat upp och analyser görs. Skillnader mellan resultat på nationella prov och slutbetyg redovisas och analyseras. Detta har för läsåret 2012/13 dokumenterats i *Kvalitetsrapport – en del av det systematiska kvalitetsarbetet*, vilken delges kultur- och utbildningsnämnden.

Resultaten i de olika ämnena beskrivs i rapporten och antagna orsaker anges, liksom hur man ska arbeta vidare med åtgärder för en högre måluppfyllelse. Bland annat beskrivs att man i ämnena kemi och fysik ska se över vilka delar i det centrala innehållet som behöver ses över, samt att man ska planera för en mer varierad undervisning med fler laborativa och praktiska inslag. I svenska ser man ett behov av att utveckla arbetet för att få pojkarna att uppnå en högre måluppfyllelse. Inom ramen för elevens val ska elever erbjuda en fördjupad undervisning inom ämnena engelska och matematik.

Någon utvärdering av de metoder som man hittills använt vid bedömning och betygssättning har inte tagits upp i kvalitetsrapporten. Men en rad utvecklingsområden som även innefattar bedömning beskrivs. Bland annat hur samarbete mellan kollegor ska utveckla metoder i undervisningen. Detta planeras ske bland annat inom ramen för matematikprojektet och genom inrättande av 1:e lärartjänster, i arbetet med att skapa studiero- och trygghet, samt utvecklande av informations- och kommunikationsteknik (IKT) i undervisningen. Arbetet med planering och uppföljning av särskilda stödåtgärder (åtgärdsprogram) ska utvecklas liksom arbetet med pedagogiska planeringar och metoden kring formativa bedömningar.

I granskningen framkommer att de reflektioner som lärarna gjort och skriftligt lämnat till rektorn, gällande hur väl de lyckats i den egna undervisning, ses som en del av det systematiska arbetet, liksom handledande samtal som rektorn har med enskilda eller grupper med lärare. Rektorn uppger att skolan regelbundet, i det systematiska kvalitetsarbetet, även försöker fånga upp elevernas synpunkter och upplevelser av inflytande och delaktighet i sitt lärande.

Som en del av utvecklingsarbetet beskrivs en strävan efter likvärdighet i form av beslut om gemensamma mallar för exempelvis pedagogiska planeringar och IUP:er med skriftliga omdömen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att det systematiska kvalitetsarbetet vid Centralskolan fungerar väl när det gäller att följa upp och analysera skolans resultat. Skolan behöver emellertid ytterligare följa upp hur ändamålsenliga de bedömnings- och dokumentationsformer som används är.

Formativ bedömning har angivits som ett utvecklingsområde under läsåret 2013/14 vilket tyder på att rektorn och lärarna har sett utvecklingsbehov och att de har kunskaper om framgångsfaktorer för en framgångsrik undervisning och hög måluppfyllelse.

Syfte och frågeställningar

Skollagen anger allmänna bestämmelser om betygssättning. I skolförordningens 6 kapitel och i gymnasieförordningens 8 kapitel finns bestämmelser om betygssättningen i grund- respektive gymnasieskola. Rektor har ansvar för att betygssättning sker enligt skollagen och andra författningar. Skolverket förordar att lärare kontinuerligt analyserar de kunskaper som elever visar utifrån vad som behandlats i undervisningen. Lärarna bör också använda sig av ändamålsenliga bedömningsformer som ger eleverna goda möjligheter att visa sina kunskaper på olika sätt. Skolinspektionen framhåller i en forskningsöversikt den formativa bedömningen samt kollegiala samtal om mål, värderingar och bedömningar av resultat som framgångsfaktorer. Olika gransknings- och tillsynsrapporter samt utvärderings- och forskningsrapporter visar att det är oklart på vilka grunder bedömningar görs och betyg sätts.

Denna kvalitetsgranskningens syfte är att bedöma likvärdighet och kvalitet i betygssättningen i ett antal grund- och gymnasieskolor. Granskningen fokuserar på betygens avspeglning av elevernas kunskap och hur skolorna använder de nationella proven för att styra sin betygssättning mot ökad likvärdighet inom ämnena engelska, matematik och svenska.

De centrala frågeställningarna är:

- Beslutar lärare om betyg med utgångspunkt i de krav som anges i styrdokumentet?
- Skapar rektor förutsättningar för kunskapsbedömning och betygssättning enligt styrdokumentet?

Metod och material

Projektet har i huvudsak använt dokumentstudier och intervjuer för att få underlag för att besvara projektets frågeställningar. Dokumentstudier har gjorts av offentlig statistik avseende de ingående skolornas resultat i form av betyg och resultat på nationella prov. Även dokument från de representerade skolorna har studerats, bland annat en av rektorn upprättad verksamhetsredogörelse. Andra dokument från skolorna som har studerats är exempel på underlag vid olika bedömningstillfällen och dokumentation om elevers kunskapsutveckling.

Vid varje skolbesök har intervjuer genomförts med elever i årskurs 9 alternativt elever i gymnasieskolan (både individuellt och i grupp), lärare (både individu-

ellt och i grupp) samt rektorn. Besöken har avslutats med en återkoppling till rektorn och lärare kring inspektörernas preliminära bedömningar.

Vid Centralskolan intervjuades, förutom skolans rektor, 14 elever och 8 lärare.

Skolinspektionens omrättning av nationella prov

År 2013 har Skolinspektionen omrättat 31 800 elevlösningar av nationella prov på delprovsnivå från 461 skolor. Ett slumpmässigt urval av elevlösningar gjordes vid omgång 4 bland de obligatoriska proven i grundskolan och gymnasieskolan. Proven omfattar ämnena svenska/svenska som andraspråk för årskurs 6 och ämnena engelska, matematik, svenska/svenska som andraspråk och de naturorienterande ämnena biologi, fysik och kemi i årskurs 9. I gymnasieskolan omfattar urvalet kursproven i engelska 5, matematik 1a, 1b och 1c och svenska 1/svenska som andraspråk 1. Urvalet genomfördes på ett sådant sätt att erhållna resultat skulle vara representativa dels på nationell nivå per ämne och årskurs, dels på skolnivå för de utvalda skolorna ämnena engelska, matematik och svenska/svenska som andraspråk i årskurs 9 i grundskolan och gymnasieskolan.

490 skolor kontaktades och ombads skicka in kopior av rättade elevlösningar till Skolinspektionen. Den ursprungliga rättningen och annan information som kunde leda till identifiering av enskilda elever togs bort. Drygt 140 ämnesutbildade och erfarna lärare kontrakterades för att rätta om proven. Resultat från omrättningen jämfördes med skolans ursprungliga rättning.